

НАЙМЕНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СФЕРИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (ЗА СУБ'ЄКТАМИ ТА ОБ'ЄКТАМИ ОПОДАТКУВАННЯ)

Рибак Катерина Богданівна,
аспірантка кафедри української мови
Запорізького національного університету
katyarybak26@gmail.com
orcid.org/0000-0001-7995-8454

Мета дослідження – виявити склад найменувань податкової сфери в сучасній українській мові, здійснити аналіз семантико-структурних особливостей їх функціонування в контексті соціально-економічних процесів.

Методи. У роботі використано такі методи лінгвістичного аналізу: а) описовий (прийом класифікації і систематизації); б) порівняльно-історичний (прийом хронологізації); в) структурний (компонентний аналіз).

Результати. Досліджено податкові найменування, виділені за суб'єктами й об'єктами оподаткування. У сучасній українській мові кінця ХХ – початку ХХІ століття виявлені підгрупи податкової лексики: найменування суб'єктів процесу оподаткування (збирачі та платники); організацій і установ, що здійснюють процес оподаткування; документів, прав і обов'язків суб'єктів оподаткування. Проаналізовані найменування побудовані за структурними моделями та поділяються на однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні та багатокомпонентні аналітичні сполуки. Однокомпонентні назви є дериватами на *-ник* (*скарбник*), на *-ець* (*податківець*), на *-ач* (*стягувач*), на *-атор* (*таксатор*). Здебільшого найменування запозичені з інших мов (латинської: *агент*, англійської: *брокер*, італійської: *банкрут* тощо). Найпродуктивнішими виявилися двокомпонентні лексеми, представлені субстантивно-ад'єктивними словосполученнями: *орган податковий* тощо. Трикомпонентні назви побудовані за моделлю «іменник + прикметник + іменник» (*суб'єкт податкового права*). Серед багатокомпонентних аналітичних сполук є найменування на зразок підрядних речень, наприклад: *особа, яка ухиляється від сплати податків*.

Висновки. Найпродуктивнішими серед найменувань податкової сфери, виділених за суб'єктами й об'єктами, виявилися субстантивно-ад'єктивні словосполучення. Серед податкових назв поширені інтернаціоналізми. Досліджені найменування утворюють динамічну лексико-семантичну групу слів, що має системний характер.

Ключові слова: лексико-семантична група, субстантивно-ад'єктивні словосполучення, деривати, запозичення.

NOMINATIONS OF THE TAX SPHERE IN THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE (BY SUBJECTS AND OBJECTS OF TAXATION)

Rybak Kateryna Bohdanivna
Postgraduate Student
at the Department of Ukrainian Language
Zaporizhia National University
katyarybak26@gmail.com
orcid.org/0000-0001-7995-8454

Purpose. The purpose of the article is to identify the composition of the nominations of the tax sphere in the modern Ukrainian language and to analyze the semantic and structural features of their functioning in the context of socio-economic processes.

Methods. The following methods of linguistic analysis are used in the work: a) descriptive (reception of classification and systematization); b) comparative-historical (reception of chronology); c) structural (component analysis).

Results. The tax nominations allocated by subjects and objects of taxation are investigated. In the modern Ukrainian language of the twentieth century – the beginning XXI century identified subgroups of tax vocabulary: the names of the subjects of the taxation process (collectors and payers); the names of organizations and institutions that carry out the taxation process; the names of the documents, rights and obligations of taxable persons. The studied names are based on structural models and are divided into one-component, two-component, three-component and multicomponent analytical compounds. One-component names are derivatives of *-ник* (*скарбник*), *-ець* (*податківець*), *-ач* (*стягувач*), *-атор* (*таксатор*). Most of the nominations are borrowed from other languages (from Latin: *агент*, from English: *брокер*, from Italian: *банкрут*, etc.). The most productive were two-component tokens, represented by noun-adjective phrases: *орган податковий* etc. Three-component nominations are built on the model “noun + adjective + noun” (*суб'єкт податкового права*). Among the multicomponent analytical compounds are names such as subordinate clauses, for example: *особа, яка ухиляється від сплати податків*.

Conclusions. The most productive among the names of the tax sphere, selected by subjects and objects, were noun-adjective phrases. Among the taxes names are common internationalisms. The studied names form a dynamic lexical-semantic group of words that has a systemic character.

Key words: lexical-semantic group, noun-adjective phrases, derivatives, loan.

1. Вступ

Лексико-семантична система української мови кінця ХХ – початку ХХІ ст. є динамічною, оскільки змінюється під впливом соціально-економічних чинників. Тому в сучасній лінгвістиці розгорнулася широка робота з дослідження мовних одиниць різних сфер життєдіяльності людей.

Аналіз системної організації української податкової термінології описано О. Чорною, яка проаналізувала лексико-семантичні відношення між податковими номінаціями, визначила структурні типи та моделі термінотворення

(Чорна, 2009), але дослідницею не врахований діахронічний аспект формування податкових найменувань в історії української мови. Л. Гула дослідила торговельно-економічну лексику XIV–XVIII ст. (Гула, 2019), проаналізувала деякі податкові назви: найменування на позначення установ, закладів та учасників торговельно-економічних відносин. Вивченню назв митних зборів та податків присвячена окрема праця дослідниці (Гула, 2016: 68–73). Проте податкова лексика як об'єкт дослідження висвітлена фрагментарно в межах торговельно-економічних понять. В Україністиці аналіз різних фрагментів фінансової та соціально-економічної лексики був об'єктом вивчення Г. Барвіцької, яка описала формування української термінології обліку й аудиту (Барвіцька, 2015); М. Навальної, що вивчала історію формування економічної лексики на позначення дій та процесів (Навальна, 2016: 40–44); Т. Сукаленко, І. Солодкої, які описали сучасні проблеми вивчення термінології податківця (Сукаленко, Солодка, 2014). Однак увагу вчених привертала лише окремі часткові питання, пов'язані з податковими найменуваннями. Досліджувана лексика в історії української мови описана недостатньо, оскільки була проаналізована в межах певних мовних явищ або на конкретних етапах розвитку мови.

Незважаючи на наявність робіт, присвячених податковим назвам, лексеми на позначення суб'єктів, організацій і установ, документів потребують комплексного аналізу. Дослідження дозволить із достатньою достовірністю описати лексеми у зв'язку з іншими мовними періодами, що вже було об'єктом окремих наших наукових розвідок; дозволить з'ясувати специфіку формування лексико-семантичної групи «податкові найменування» в історії української мови. З огляду на це посилена увага лінгвістичних студій до суспільно-економічної лексики, що сприяє дослідженню податкових назв, особливостей їх творення та функціонування, необхідність цілісного підходу до вивчення найменувань податкової сфери зумовили **актуальність** роботи.

Наукова новизна визначається тим, що це системне дослідження найменувань податкової сфери, виділених за суб'єктами й об'єктами оподаткування в сучасній українській мові, здійснене на основі фактичного матеріалу кінця XX – початку XXI ст.; виявлено тематичні групи назв податкової сфери, вивчено їхню семантику, з'ясовано структурну організацію досліджуваної лексики.

Мета статті – лексико-семантичний аналіз найменувань податкової сфери за суб'єктами й об'єктами оподаткування в сучасній українській мові. Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**: 1) визначити прирідку найменувань податкової сфери; 2) виявити склад мовних одиниць досліджуваної лексики; 3) визначити структуру та семантику вказаних назв; 4) виявити тенденції розвитку лексико-семантичної групи «податкові найменування» в українській мові.

У роботі використано такі **методи** лінгвістичного аналізу: а) *описовий* (за зовнішньої інтерпретації – *прийом тематичних груп*, за внутрішньої інтерпретації – *прийом класифікації і систематизації*); б) *порівняльно-історичний* (застосовано *прийом хронологізації* в аналізі лексем із виявленням першої фіксації слова); в) *структурний (компонентний аналіз*, за допомогою якого значення мовної одиниці досліджено на основі вивчення його семи).

Найменування податкової сфери в сучасній українській мові утворюють окрему лексико-семантичну групу, що позначає сукупність спеціальних назв на позначення об'єктів та суб'єктів оподаткування. Відповідно до чого зібраний фактичний матеріал було поділено на підгрупи: а) назви суб'єктів процесу оподаткування: збирачів та платників; б) лексика на означення організацій та установ, що здійснюють процес оподаткування; в) найменування документів, прав і обов'язків суб'єктів оподаткування.

2. Найменування суб'єктів процесу оподаткування

Група слів, що вказують на осіб – учасників податкових відносин. Сучасні назви **збирачів податків та зборів** представлені дериватами на *-ник*: **скарбник** (ФЕС, 2007: 849): «посадова особа, що організовує надходження державних доходів і платежів до бюджету, веде облік та контроль за ними», суфіксальне утворення від *скарб* (ЕСУМ, V: 265); **митник** (СУМ, 2012: 546) – «той, хто збирає мито» (<*мито*).

Серед інших однокомпонентних виявлено похідне на *-ець*: **податківець** (СУМ, 2012: 809) – «працівник податкової служби, інспекції» (<*податковий*). Також зафіксоване утворення на *-ач*: **стягувач** (ФЕС, 2007: 890) – «державний виконавець, податковий орган чи підприємство, що здійснює примусове списання коштів на підставі визнаних претензій» (<*стягувати*).

Назва **таксатор** (ФЕС, 2007: 897) – «податковий агент», від *такса* (від лат. *taxario* – «цінувати»), має суфікс іншомовного походження *-атор*, який утворює іменники зі значенням «людина чи річ, яка робить або виконує певну дію» (Online Language Dictionaries; Плющ, 2010: 40), пор. нім. *Taxator*.

Окрім того, значна частина найменувань збирачів податкової сфери є двокомпонентними. Зі стрижневим словом **агент**, від лат. *agens (agent-)* – «активний»; «позивач»; «ревізор», зафіксовані такі словосполучення: **агент фіскальний** (ФЕС, 2007: 10) – «особа, на яку законодавчо покладено обов'язки обчислювати, стягувати податки і перераховувати їх до бюджету», **агент податковий** (Карп, 2008: 183; ПКУ, ст. 18) – «особи, які незалежно від їхнього організаційно-правового статусу та способу оподаткування іншими податками зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати цей податок до бюджету від імені та за рахунок платника податку, вести податковий облік».

Зі стрижневим словом **інспектор** (від лат. *inspector* – «спостерігач», від *in* – «в'», *spectāre* – «дивитися») утворені найменування **інспектор податковий** (ФЕС, 2007: 362) – «посадова особа податкової інспекції, завданням якої є контроль за використанням податкових зобов'язань платників податків»; **інспектор фінансовий** (ФЕС, 2007: 362) – «посадова особа, що контролює нараховування, сплату і стягнення державних і місцевих податків, здійснює ревізію обліку та фінансової звітності», **інспекція податкова** (ФЕС, 2007: 362; ПКУ, п. 19–3.1) – «державна служба, що забезпечує, контролює стягнення податків», де *інспекція* (ЕСУМ, II: 308) запозичено через посередництво пол. чи нім. *Inspektiön* – від лат. *inspectio* – «огляд, розслідування», пов'язане з дієсловом *inspicio* – «розглядаю», «придивляюся», «стежу».

Зі стрижневим словом *орган* (від грец. *organon* – «знаряддя», «інструмент») задокументовані найменування *орган податковий* (ФЕС, 2007: 609) – «орган податкового управління у сфері збору податків, який здійснює контроль і перевірку платників податків щодо їх сплати тощо»; *орган стягнення* (Карп, 2008: 165) – «податковий, митний чи інший державний орган, якому законодавством надано право стягнення до бюджету податків, зборів та збирання інших надходжень»; *орган митний* (Карп, 2008: 139) – «орган Державної митної служби України».

Зі стрижневим словом *суд*, що походить від прасл. **sŭdъ*, виявлені словосполучення: *суд податковий* (Євтуш, 2009: 92) та *суд митний* (Євтуш, 2009: 99).

Серед інших двокомпонентних податкових назв *аудитор податковий* (ФЕС, 2007: 54) – «посадова особа органу контролю, уповноважена на проведення податкового аудиту», від лат. *auditor* – «учень»; *брокер митний* (ЕЕ, 2001, II: 376) – «державна організація або юридична особа, яка здійснює необхідні операції щодо митного оформлення вантажів і митного контролю» від англ. *broker* – «дрібний торговець».

3. Найменування платників податків та зборів

Назви, що визначають коло осіб чи організацій, які є суб'єктами процесу оподаткування та сплачують податки та збори до відповідних податкових органів.

Серед однокомпонентних податкових назв такі: *банкрут* (Економ. сл., 1995: 22) – «юридична або фізична особа, яка розорилася і неспроможна оплатити свої зобов'язання», від італ. *banco* – «лава», «банк», *rotto* – «розбита»; *експортер* (ІС, 2005: 152) – «фізична або юридична особа чи окрема країна, яка експортує товари чи капітал за кордон та є учасником процесу оподаткування» (<*експорт* (ЕСУМ, II: 161) – запозичення з англ.: *export* – «вивіз», походить від лат. *exporto* – «вивожу, відпускаю, виганяю», де похідне *експортер*, очевидно, зумовлене впливом франц. *exportateur*); *імпортер* (Євтуш, 2009: 104) – «суб'єкт господарсько-правових відносин, що декларує надходження на митну територію України товару; фізична або юридична особа, яка здійснює імпорتنі операції з товарами, капіталом» (<*імпорт* (ЕСУМ, II: 299) – запозичення з англ.: *import* – «ввіз»; «ввозити», походить від лат. *importo* – «ввожу»); *боржник* (Карп, 2008: 28) – «суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання, у тому числі щодо сплати податків та зборів», співвідносне з *борг* (ЕСУМ, I: 229), запозичене через пол. мову з нім.: *Borg* – «позичка», *borgen* – «позичати», споріднене з англ. *borrow* – «позичати», зводиться до того самого кореня, що й нім. *bergen*, укр. *берегти*, первісно означало «давати строк для виплати»; *фрахтувальник* (СУМ, 2012: 1229) – «той, хто фрахтує судно і сплачує обумовлений фрахт», де *фрахтувати* – «наймати судно для перевезення вантажів», пов'язане із *фрахт* (СУМ, 2012: 1229) – «плата за перевезення вантажів морськими шляхами» тощо.

Словосполучення *платник податку* (ФЕС, 2007: 657; ПКУ, п. 15.1) – «юридичні та фізичні особи, на яких згідно із законами покладено обов'язок утримувати та / або сплачувати податки й збори (обов'язкові платежі), пеню та штрафні санкції», утворено поєднанням слів *платник* (<*плата* (ЕСУМ, IV: 430) – «ціна», прасл. *plata* – «ціна», «плата», **platja* – похідні утворення від *platъ* – «частина тканини», яка, за свідченням арабських та інших джерел, ще в IX–X ст. була досить поширеною стандартною одиницею виміру в давній обмінній торгівлі) та *податок* (<*дати* (II, с. 13), прасл. *dati, davati*, споріднене з лит. *duoti* – «давати»). У поєднанні зі словами *земельний* та *великий* сформовано різновиди терміна «платник»: *платники земельного податку* (Карп, 2008: 177) – «власники землі й землекористувачі, крім орендарів та інвесторів – учасників угоди про розподіл продукції»; *великий платник податків* (Карп, 2008: 40; ПКУ, п. 14.1.24) – «юридична особа, яка органами державної податкової служби зарахована до категорії великих платників за встановленими критеріями».

Також виявлено трикомпонентні сполуки зі стрижневим словом *об'єкт / суб'єкт: об'єкт податкового аудиту* (ФЕС, 2007: 575) – «платник податків, зборів до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів»; *суб'єкт податкового права* (ФЕС, 2007: 890) – «кожна особа, поведінка якої регулюється нормами податкового права і яка може виступати учасником податкових правовідносин, носієм суб'єктивних прав та обов'язків».

Засвідчені багатокомпонентні аналітичні сполуки, що позначають платників податків, а саме: *платники податку із власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів* (Карп, 2008: 178) – «підприємства, об'єднання та організації, які є юридичними особами, іноземні юридичні особи та громадяни України, які мають власні транспортні засоби та інші самохідні машини й механізми на пневматичному ході»; *такий, що не підлягає оподаткуванню, звільнений від сплати податків* (Євтуш, 2009: 93); *неоподатковуваний, звільнений від сплати податків* (Євтуш, 2009: 93); *неплатник податків, особа, яка ухиляється від сплати податків* (Євтуш, 2009: 93).

4. Найменування організацій та установ, що здійснюють процес оподаткування

Перелік слів, що позначають організації, установи чи приміщення, у яких здійснюється процес збору платежів чи оформлення відповідних документів.

Найпродуктивнішою виявлено лексему *митниця* (Економ. сл., 1995: 199; СУМ, 2012: 546) – «державна служба, яка забезпечує виконання відомствами, усіма господарськими суб'єктами, громадянами національного законодавства про імпорт, експорт, транзит товарів, послуг», співвідносне з *мито* (ЕСУМ, III: 467), прасл. *myto* запозичене з германських мов, двн. *muta* – «митниця»; «податок», «збір».

Зафіксовані різновиди митниць: *митниця регіональна* (ФЕС, 2007: 518) – «митний орган, який на території закріпленого за ним регіону»; *внутрішня митниця* (Карп, 2008: 47) – «митниця, яка проводить митне оформлення вантажних митних декларацій»; *митниця відправлення* (Карп, 2008: 139) – «будь-який митний орган України, у якому для всієї кількості товарів або їх частини починається переміщення товарів транзитом територією України». Найменування *пакгауз* (СУМ, 2012: 711) – «закрите складське приміщення на залізничних станціях, у портах, при митницях для короткотермінового зберігання вантажів», уживається у словосполученнях *припортовий*

пакгауз, залізничний пакгауз, є запозиченням з нім. мови, *пакгауз* (ЕСУМ, IV: 257) від нім. – *Päckhaus* – «склад», «амбар», утворене з основ слів *packen* – «укладати», «пакувати», *Haus* – «будинок».

Задокументовано поняття *гавань податкова* (ІС, 2005: 113) – «невелика держава, що провадить політику залучення позикових капіталів з-за кордону через надання на своїй території податкових чи інших пільг», у субстантивно-ад'єктивному словосполученні стрижневе слово *гавань* (ЕСУМ, I: 446) запозичено з голл. мови через посередництво рос., голл. *haven*, звідки нвн. *Häfen*, споріднене з дісл. *hofn*, походить від того самого кореня, що й нвн. *haben* – «мати», споріднене з лат. *capere* – «брати», «захоплювати», первісно означало «вмістилище».

Зафіксоване словосполучення *митні лабораторії* (ЕЕ, 2001, II: 381) – «лабораторії, у яких проводиться контроль якості товарів, що перетинають митний кордон, встановлюється їхня відповідність декларованому коду товарної номенклатури», де *лабораторії* (ЕСУМ, III: 174) є запозиченням із слат. *laboratorium* – «місце для праці», що є похідним від *laborator* – «працівник», пов'язаного з *labor* – «праця»; «труднощі», спорідненим із гр. *λαβάνω* – «хапаю», «беру», *λάβουρον* – «здобич».

Для означення меж митних територій виявлено трикомпонентні сполуки *зона митного контролю* (Карп, 2008: 100) – «визначена на митному кордоні України або в інших місцях територія, у межах якої митниця здійснює митний контроль», *митний кордон України* (ЕЕ, 2001, II: 377) – «межі митної території України».

Окрім того, зафіксовані багатоконпонентні аналітичні найменування *державна митна служба України* (ФЕС, 2007: 206–207) – «центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної митної політики», *податкова адреса фізичної особи* (Карп, 2008: 180) – «місце постійного або переважного проживання платника податку».

5. Найменування документів, прав і обов'язків суб'єктів оподаткування

Назви, що вказують на різновиди ділових паперів, зокрема декларацій, угод, законів, що регулюють процес збору податків, мита тощо.

Частина назв документів містить стрижневе слово *декларація* (ЕСУМ, II: 27) – запозичення від лат. *dēclārātio* – «вислів», «прояв», пов'язане з *dēclārāre* – «оголошувати», «виражати», що є префіксальним похідним від *clārāre* – «висвітлювати», «поясняти», пов'язаного із *clārus* – «гучний»; «зрозумілий», спорідненим із лат. *clāmāre* – «кричати»: *митна декларація* (Економ. сл., 1995: 198) – «документ, оформлений за вимогами національного законодавства, який містить необхідну інформацію про переміщення вантажів через кордон»; *декларація митної вартості* (ФЕС, 2007: 198) – «письмова заява встановленої форми, яку подають митному органу й яка містить відомість про митну вартість товарів, котрі переміщуються через митний кордон»; *вантажна митна декларація* (Карп, 2008: 38) – «письмова заява встановленої форми, що подається митному органу й містить відомості про товари та транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон тощо»; *декларація податкова* (ФЕС, 2007: 198) – «офіційна заява юридичної або фізичної особи, що сплачує податки, про розміри її доходів, майна тощо у вигляді засвідченого письмового документа» / *податкова декларація* (Євтуш, 2009: 93) – «документ, що подається платником податків до контролювального органу, на підставі якого здійснюється нарахування та/або сплата податку, збору».

Низка назв документів і угод містять прикметник *митний* (СУМ, IV: 721) – «стосується мита»: *митна конвенція* (Економ. сл., 1995: 198) – «конвенція 1950 р. про створення Ради митного співробітництва», де *конвенція* запозичення від лат. *konventio* – «збори»; «зустріч»; «угода»; *митна унія* (ЕЕ, 2002, III: 731) – «митний союз», *унія* – запозичення з лат. *ūniō* – «єдність», що зводиться до лат. *ūnus* – «один»; *митний союз* (ФЕС, 2007: 856) – «угода двох або декількох держав про спільну митну політику», *союз* – церковнослов'янськ (пор. цсл. *съѣзь*); *митна застава* (ФЕС, 2007: 314) – «документ, що засвідчує взяття під заставу вантажів до того часу, поки власники цих вантажів не сплатять мита», *заставна* співвідносне зі *ставити*; *митна бандероль* (ФЕС, 2007: 69) – «наклейка на товарі, що свідчить про сплату мита або акцизу», де *бандероль* (ЕСУМ, I: 132) – запозичене слово, через пол. і рос. мови запозичено із франц. *banderole* – «вмпел», «перев'язь», «бандероль», походить від іт. *baderuola* – «прапорець», «вмпел»; *митні документи* (Карп, 2008: 140) – «документи, що містять відомості про кількість наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів, які подаються іноземними митними службами», *документ* походить від лат. *documentum* – «доказ»; «приклад».

Деякі назви актів, цінних паперів утворюються у сталі словосполучення із прикметником *податковий* (СУМ, VI: 734) – «стосується до податку; пов'язаний із розподілом і сплатою податків»: *податковий закон* (ФЕС, 2007: 301) – «правовий акт вищого органу законодавчої влади, який зобов'язує юридичних осіб і громадян сплачувати до бюджету податки певних розмірів у фіксовані терміни», пор. прасл. *zakonъ*; *податкова облигація* (ФЕС, 2007: 580) – «цінний папір, виданий платникові податків банком чи іншим гарантом і який підтверджує, що від імені платника податків буде сплачено певну суму податкових платежів», *облигація* (ЕСУМ, IV: 137) запозичено через рос. і пол. мови з лат.: *obligatio* – «зобов'язання», «поручительство», «зв'язаність», утворене від дієслова *obligo* – «зобов'язую», яке складається із префікса *ob-* і дієслова *ligo* – «в'язу»; *податкова накладна* (Карп, 2008: 181) – «розрахунковий та звітний податковий документ, який виписується на кожну повну або часткову поставку товарів», слово *накладна* співвідносне із *класти*; *податкове повідомлення* (Карп, 2008: 182) – «письмове повідомлення про обов'язок платника податків сплатити суму податкового зобов'язання у випадках, передбачених законодавством» (*повідомлення* від *відати* (ЕСУМ, I: 390), пор. прасл. *věděti* – «знати»); *податковий вексель* (Карп, 2008: 183) – «письмове грошове зобов'язання платника податку сплатити до бюджету відповідну суму коштів у порядку та терміни, визначені законодавством», *вексель* (ЕСУМ, I: 345) – пізні запозичення з нім. мови, очевидно, через рос. й пол. посередництво; нім. *Wéchsel* – «вексель», «обмін», утворилося

за допомогою суфікса *-sla-* від тієї самої основи, що й нвн. *weichen* – «ухилитися», «поступатися місцем», спорідненої з лат. *vicēs* – «зміна», «взаємність».

Субстантивно-ад’єктивне словосполучення *імпортна угода* (ЕЕ, 2002, III: 706) – «матеріально оформлена угода двох або більше суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності та їхніх іноземних контрагентів, що передбачає купівлю-продаж чи поставку товарів і виконання послуг», утворено поєднанням прикметника *імпортна* (<*імпорт*) та іменника *угода* (від *год* – *угода* (ЕСУМ, I: 544) – «домовленість»).

Зафіксовано також багатокомпонентну аналітичну назву *документ контролю за доставкою товарів між митницями* (Карп, 2008: 71) – «митний документ, що містить відомості про характеристики товарів, відправника, одержувача тощо».

6. Висновки

Найменування суб’єктів процесу оподаткування представлені дериватами на *-ник*, *-ець*, *-ач*, *-атор*. Значна частина найменувань збирачів та платників є словами іншомовного походження, що запозичені з латинської, грецької, англійської, італійської тощо. Найпродуктивнішими серед податкових найменувань виявлено лексеми, утворені за моделями «іменник + прикметник» (*митниця регіональна*), «іменник + прикметник + іменник» (*об’єкт податкового аудиту*). Багатокомпонентні аналітичні сполуки побудовані на зразок підрядних речень: *такий, що не підлягає оподаткуванню, звільнений від сплати податків*. Результати вивчення дозволяють говорити про системну організованість податкових найменувань. Досліджений матеріал дасть змогу простежити історію податкових найменувань у зв’язку з попередніми мовними періодами.

Перелік умовних скорочень використаних джерел:

ЕЕ – Економічна енциклопедія : у 3-х т. / редкол. т. : С. Мочерний та ін. Київ ; Тернопіль : Академія. ; Академія народного господарства. Т. 1. 2000. 864 с. ; Т. 2. 2001. 848 с. ; Т. 3. 2002. 952 с.

Економ. сл. – Економічний словник-довідник / за ред. С. Мочерного. Київ : Femina, 1995. 367 с.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : у 7-ми т. / за ред. О. Мельничука. Київ: Наукова думка, 1982–2012. Т. 1. 634 с. ; Т. 2. 573 с. ; Т. 3. 533 с. ; Т. 4. 657 с. ; Т. 5. 705 с. ; Т. 6. 569 с.

Євтуш – Англо-українсько-російський тематичний словник ділової лексики / за ред. Л. Євтушенко. Київ : Фірма «ІНКОС», 2009. 392 с.

ІС – Загородній А., Вознюк Г., Паргин Г. Інвестиційний словник. Львів : Бескид Біт, 2005. 512 с.

Карп – Карпінський Б., Залуцька Н., Карпінська О. Податки : словник-довідник : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2008. 464 с.

ПКУ – Податковий кодекс України. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page> (дата звернення: 10.06.2020).

СУМ – Словник української мови. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 1–11.

СУМ 2012 – Словник української мови / кер. В. Німчук та ін. ; відп. ред. В. Жайворонок. Київ : ВЦ «Просвіта», 2012. 1320 с.

ФЕС – Загородній А., Вознюк Г. Фінансово-економічний словник. Київ : Знання, 2007. 1072 с.

Література:

1. Барвіцька Г. Формування української термінології обліку та аудиту : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2015. 18 с.
2. Гула Л. Назви митних зборів та податків в українських актових книгах XVI–XVII ст. *Сучасна україністика: проблеми мови, літератури і культури*. Ломоуць, 2016. Вип. VII. С. 68–73.
3. Гула Л. Торговельно-економічна лексика української мови XIV–XVIII ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Вінниця, 2019. 19 с.
4. Навальна М. Історія формування економічної лексики на позначення дій та процесів. *Економічний вісник університету* : збірник наукових праць учених та аспірантів. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 28/1. С. 40–44.
5. Плющ М. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підручник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. 328 с.
6. Сукаленко Т., Солодка І. Проблеми вивчення термінології податківця. *Мовні і концептуальні картини світу* : збірник. 2014. № 47–2. С. 360–370.
7. Чорна О. Українська термінологія податкової сфери: структура, функціонування, формування : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2009. 18 с.
8. WordReference.com : Online Language Dictionaries. URL: <https://www.wordreference.com/definition/-ator> (дата звернення: 10.06.2020).

References:

1. Barvitska H. (2015) Formuvannia ukrainskoi terminolohii obliku ta audytu [Formation of Ukrainian terminology of accounting and auditing]. Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Kyiv, Ukraine. 18 p. [in Ukrainian].
2. Hula L. (2016) Nazvy mytnykh zboriv ta podatkov v ukrainskykh aktovykh knyhakh XVI–XVII st. [Names of customs duties and taxes in the Ukrainian act books of the XVI–XVII centuries]: Suchasna ukrainistyka: problemy movy, literatury i kultury. Lomouts, Vyp. VII. P. 68–73. [in Ukrainian].

3. Hula L. (2019) Torhovelno-ekonomichna leksyka ukrainskoi movy XIV–XVIII st. [Trade and economic vocabulary of the Ukrainian language of the XIV-XVIII centuries]. Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Vinnytsia. 19 p. [in Ukrainian].
4. Navalna M. (2016) Istoriia formuvannia ekonomichnoi leksyky na poznachennia dii ta protsesiv [History of the formation of economic vocabulary to denote actions and processes]. Ekonomichnyi visnyk universytetu: zb. nauk. prats uchenykh ta aspirantiv. Vypusk 28/1. Pereiaslav-Khmelnytskyi. P. 40–44. [in Ukrainian].
5. Pliushch M.Ia. (2010) Hramatyka ukrainskoi movy. Morfemika. Slovtvir. Morfolohiia [Grammar of the Ukrainian language. Morphemics. Word formation. Morphology]. Kyiv: Vydavnychi Dim “Slovo”. 328 p.
6. Sukalenko T., Solodka I. (2014) Problemy vyvchennia terminolohii podatkovitsia [Problems of studying the terminology of the taxman]: Zbirnyk “Movni i kontseptualni kartyny svitu”. № 47–2. P. 360–370. [in Ukrainian].
7. Chorna O.V. (2009) Ukrainska terminolohiia podatkovoi sfery: struktura, funktsionuvannia, formuvannia [Ukrainian tax terminology areas: structure, function, formation]. Synopsis diss. Cand. Of Phil. Sciences: 10.02.01. Kyiv, Ukraine. 18 p. [in Ukrainian].
8. WordReference.com. Online Language Dictionaries. URL: <https://www.wordreference.com/definition/-ator> (data zvernennia: 10.06.2020). [in English].

Стаття надійшла до редакції 22.06.2020

The article was received June 22, 2020